

POSTPIRAEUS

Over de bouwplaats en de stad
About the building site and the city

Wendbaarheid in het duurzaamheidstijdperk

Versatility in the age of sustainability

Hans van der Heijden

De energiecrisis van 1973 zorgde voor een omkeerpunt in de bouw. Vanaf dat moment werden gebouwen warm ingepakt met isolatiedekens en bekleed met allerlei afwerkingsmaterialen. Draagconstructies raakten letterlijk en figuurlijk uit beeld. Het 'koudebrugmodernisme' waarin ik was opgeleid voldeed niet meer. In 2002 werkte ik aan een van mijn eerste opdrachten als zelfstandig architect, de stadsvilla's met medisch centrum in Puttershoek. De villa's zijn gebaseerd op een helder typologisch schema. Per verdieping liggen drie woningen om een beglaasde hal. Doorlopende balkons zorgen voor comfort door optimaal uitzicht en bezonning te bieden. De dragende wanden onderscheiden zich in de gevels door brede muurdammen en smalle kozijnen. De woningen zijn binnen het casco eenvoudig aanpasbaar. Uit de gevels blijkt de stapeling van betonnen vloervelden die op bakstenen schijven liggen. Het gevelmetselwerk heeft een onwerkelijke textuur die contrasteert met het beton. De kozijnen vormen vanzelfsprekende dilataties in de bakstenen buitenspouwbladen.

The energy crisis of 1973 produced a turning point in the construction industry. As from that moment buildings were warmly wrapped up in insulating blankets and clad with all sorts of finishing materials. Load-bearing constructions literally and figuratively became invisible. The 'cold bridge modernism' in which I had been educated no longer sufficed. In 2002 I was working on one of my first commissions as an independent architect, the urban villas and medical centre in Puttershoek. The villas are based on a clear typological plan. On each floor three apartments are positioned around the glazed hall. Long balconies provide comfort by offering an optimal view and access of sunlight. The load-bearing walls distinguish themselves in the façades by broad brick piers and narrow window frames. Within the structural frame the apartments can easily be adjusted. The façades reveal the piling of concrete floor-fields that lie on brick piers. The façade brickwork has an unrealistic texture that contrasts with the concrete. The window frames form the natural expansion joints in the brick skin of the outer cavity walls.

Woningbouw Malchower Weg in Berlijn door Kollhoff Architekten. Foto: Ivan Nemeč

Housing estate Malchower Weg in Berlin by Kollhoff Architekten. Image: Ivan Nemeč

De stadsvilla's zijn opgebouwd met bouwmethoden die in Nederland ruim voorhanden zijn. Zo veel mogelijk zijn standaard details gebruikt. Alleen de prefab beton onderdelen zijn projectspecifiek. De uitvoering kon plaatsvinden met zeer beperkte regie door de architect. De stadsvilla's in Puttershoek waren sterk beïnvloed door het praktische voorbeeld dat Hans Kollhoff in Nederland en Duitsland had gegeven. In de negentiger jaren stelde hij het bouwkundige probleem van het ingepakte gebouw aan de orde. Kollhoff kwam los van het koudebrugmodernisme van theoretici als Kenneth Frampton. In het boek *Studies in Tectonic Culture* construeerde Frampton een lijn van de historische canon naar het heden. Gebouwen van Herman Hertzberger, waarbij de constructies van binnen naar buiten werden doorgezet, vormden het sluitstuk van Framptons tektonische cultuur.

Kollhoff was praktischer. Met vooruitziende blik erkende hij dat het ingepakte gebouw de onafwendbare werkelijkheid zou worden. Hij accepteerde de gevelbekleding als een huid die losstond van het bouwkundige skelet, zonder de traditionele principes van de alledaagse bouwkunde te negeren. De koudebrug maakt simpelweg geen deel meer uit van zijn bouwkundige vocabulair. Als bouwmeester ging Kollhoff uit van zijn architectonische logica van de zwaartekracht, stapelde de materialen eenvoudig op elkaar en bracht de verschillende bouwkundige producten bijeen in compositie die op het oog volstrekt vanzelfsprekend waren. Anders dan in die tijd gebruikelijk vertonen de door hem ontworpen gevels geen enkele neiging om te zweven of andere kunstmatige krachttoeren uit te halen.

Zwaartekracht

In Berlijn laat Kollhoff de ontwikkeling van zijn werk zien. Het gevelmetselwerk van de woningbouw aan de Malchower Weg kadert vensters en deuren in en verbeeldt verder slechts de afdracht van de krachten naar de bodem via de gevelkolommen in het metselwerk. Het is een suggestie, want feitelijk is het gevelmetselwerk slechts een bekleding van de draagconstructie. De architectuur is principieel, ernstig zelfs, maar niet abstract. Het materiaal van de steen en het kozijn heeft een sterk zintuiglijke kwaliteit.

Bij de toren op Potsdamer Platz wordt de zwaartekracht verbeeld in een complexe gevel die naar boven toe fijner wordt en steeds verticaler lijkt gericht. De gevelkolommen lopen bij de dakrand uit in pinakels. De toren is blijkbaar te groot voor een uniform gevelraster. Het lijkt of de toren bestaat uit een stapeling van varianten van de villa's van de Malchower Weg. Het hele gebouw is bekleed met dezelfde type baksteen.

Architectuur met referenties

In de woningbouw van Malchower Weg is het medium de boodschap. Het benadrukken van de zwaartekracht doet niet af aan de nuchterheid van de bouwkunde. In gebouwen als de woontoren aan de Botersloot dringen zich verwijzingen naar de historische stadsarchitectuur op. De monochrome bouwkunst uit één stuk

krijgt duidelijke referenties en wordt kleuriger. Erkers en punt-daken zijn in schaal uitvergroet en suggereren een enorm grootstedelijk huis. De toren kraagt op de hoeken dramatisch uit. Hoewel de krachtafdracht afleesbaar is, bepaalt dat thema niet het ordeningsprincipe van de gevels. Het medium valt niet samen met de boodschap, de bouwkunde heeft zich ontwikkeld tot een taal die steeds andere stellingen over de stad kan innemen. Het zijn geen lastig verstaanbare gebouwen, ook niet voor de bouwers ervan. De bouwkundige logica slaat de brug tussen ontwerp en het stedelijk publiek.

Duurzaamheidscultuur

Kollhoffs toenemende persoonsgebonden stellingen blijven boeiend. Het is nauwelijks te onderschatten hoe wendbaar dit oeuvre is. Kenneth Frampton parafraserend, zijn de gebouwen van Kollhoff op te vatten als "studies in duurzaamheidscultuur". Kollhoffs oeuvre verhoudt zich kritisch tot de hoge omloopsnelheid van de huidige bouwproductie. De gebouwen komen voort uit de mogelijkheden en beperkingen van de eigentijdse bouwmethoden, constructies en materialen en het engagement met de historische stad. De verworvenheden van industrie en handwerk staan naast elkaar. De logica van het bouwkundige beeld gaat vóór een opportunistische keuze uit de veelheid van producten en technieken die de bouwindustrie tegenwoordig ter beschikking staan.

Huis

Ook mijn werk evolueert. En ook in mijn geval worden medium en boodschap sterker uit elkaar gehaald. Een recent voorbeeld, het ontwerp voor een woon- en werkgebouw ter gelegenheid van de WerkBundStadt Berlin 2016, laat zien hoe het architectonische idee van betonnen vloervelden op gemetselde schijven zich heeft doorontwikkeld. Ook hier is sprake van een verschuiving naar een samengestelde en referentiële architectuur. De toren ziet eruit als een groot huis met veel deuren. Daarin is de onderbouw van natuursteen en zijn ateliervensters en voordeuren een belangrijk onderdeel van het gevelbeeld. Het zadeldak en de balkonpartijen met natuurstenen borstweringen en stalen hekken zorgen voor de huisachtige vorm. Achter de doorlopende balkons nemen de gevels een knikkende vorm aan. De gevels zijn afgewerkt met baksteen.

In dit samengestelde volume zijn zo veel mogelijk woningen vanaf de straat ontsloten. De typologie bouwt voort op de Amsterdamse en Rotterdamse stadswoningen uit het eind van de negentiende eeuw. Aan de straat liggen ruimten die een antwoord bieden op de toenemende vraag naar mengingen van wonen en werken.

Opnieuw staan de zon en het uitzicht aan de basis van het gevelbeeld. De bouwkunde spot niet met de zwaartekracht.

De architectuur is en blijft bouwbaar, maar sterker dan voorheen ook: sculpturaal, huisachtig en gebouwd om er lang te staan.

The urban villas are built up with construction methods that are widely available in the Netherlands. Standard details have been used as much as possible. Only the prefabricated concrete parts are specific for this project. The construction could be effected with very limited direction by the architect.

The urban villas in Puttershoek were strongly influenced by the practical example that Hans Kollhoff had given in the Netherlands and Germany. In the 1990s he brought the architectural problem of the wrapped up building under discussion.

Kollhoff came free from the cold bridge modernism of theorists such as Kenneth Frampton. In the book *Studies in Tectonic Culture* Frampton construed a line from the historic canon to the present. Buildings of Herman Hertzberger, where the constructions of the inside were continued to the outside, formed the final piece of Frampton's tectonic culture.

Kollhoff was more practical. With foresight he recognised that the wrapped up building was going to be the irreversible reality. He accepted the outer wall cladding as the skin that stood apart from the architectural frame, without ignoring the traditional principles of everyday architecture. The cold bridge was simply no longer part of his architectural vocabulary. As an architect Kollhoff started from his architectural logic of gravitation and simply piled the materials on top of each other and joined the various architectural products that were perfectly natural at first sight, together in composition. Different from what was usual at the time, the façades that he designed did not show a tendency of being suspended or of doing any other artificial feats of strength.

Gravity

In Berlin Kollhoff shows the development of his work. The outer wall brickwork of the apartment building at the Malchower Weg frames windows and doors and for the remainder it only depicts the distribution of forces to the ground via the outer wall columns in the brickwork. It is a suggestion, for actually the outer wall brickwork is only a cladding of the supporting structure. The architecture is fundamental, serious even, but not abstract. The material of the brick and the casing has a substantially sensory quality.

In the tower on Potsdamer Platz the gravity is depicted in a complex façade that becomes finer towards the top and seems to be focused increasingly vertically. The outer wall columns end in pinnacles near the eaves. Apparently the tower is too big for a uniform façade grid. It seems as if the tower consists of a number of stacked variants of the villas of the Malchower Weg. The whole building is clad with the same type of brick.

A referential architecture

In the building of Malchower Weg the medium is the message. The stressing of gravity takes nothing away from the soberness of the architecture. In buildings such as the residential tower at the Botersloot references to historic urban architecture obtrude themselves. The monochrome architecture in one piece is becoming

referential and more colourful. Bay windows and gable roofs are magnified in scale and suggest a huge metropolitan house. The tower dramatically projects outwards on the corners. Although the distribution of forces is readable, the theme does not determine the ordering principle of the façades. The medium does not coincide with the message, the architecture has developed into a language that can articulate different assertions about the city each time. The buildings are not hard to understand, not for the builders either. The architectural logic builds a bridge between design and the urban public.

Sustainable culture

Kollhoff's increasingly individual positions remain fascinating. It can hardly be underestimated how versatile this oeuvre is. Paraphrasing Kenneth Frampton, the buildings of Kollhoff's can be understood as "studies in sustainable culture". Kollhoff's oeuvre relates itself critically to the high rate of circulation of contemporary building production. The buildings spring from the possibilities and limitations of contemporary construction methods, constructions and materials and the engagement with the historical city. The achievements of industry and handicraft stand side by side. The logic of the architectural imagery has precedence over an opportunist choice from the multiplicity of products and techniques that are available to the construction industry nowadays.

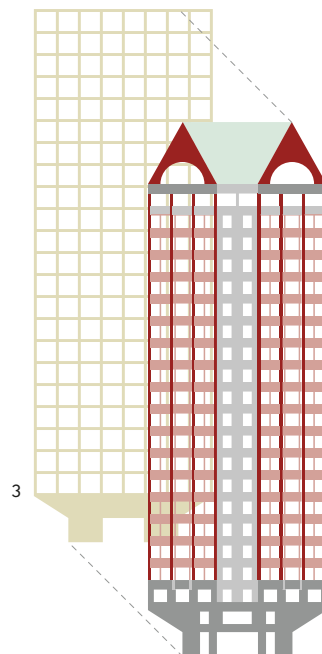
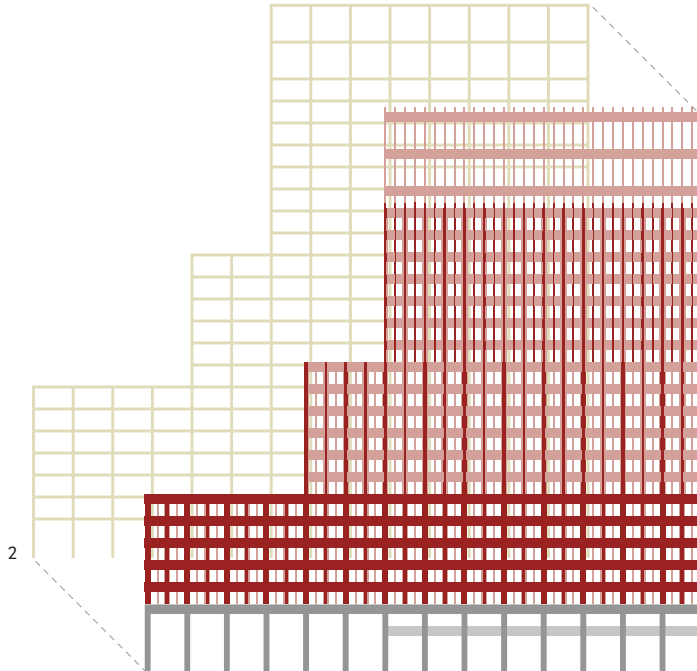
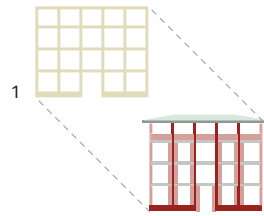
House

My work is evolving, too. In my case too, medium and message are taken apart to a greater extent. A recent example, the design for a housing and working building on the occasion of the WerkBundStadt Berlin 2016, demonstrates how the architectural idea of concrete floor fields on brick piers has continued to develop. Here too, there is question of a shift to a compiled and referential architecture. The tower looks like a large house with many doors. The base is of natural stone and the atelier windows and front doors are an important part of the image. The saddle roof and the balconies with natural stone parapets and steel frames provide a houselike form. Behind the continuous balconies the façades take on a jagged shape. The façades are finished with bricks.

In this compiled volume as many houses as possible are directly accessed from the street. The typology is a continuation of the Amsterdam and Rotterdam urban houses of the late nineteenth century. By the street lie spaces that offer an answer to the increasing demand for mixtures of living and working. Again the sun and the view lie at the basis of the outer wall picture.

Architecture doesn't defy gravity. Architecture is and remains buildable, but more strongly so than previously: sculptural, houselike and built to be there for a long time.

Wendbaarheid in het duurzaamheidstijdperk
Versatility in the age of sustainability

WERKEN VAN KOLLHOFF ARCHITEKTEN IN
BERLIJN EN ROTTERDAM

1 Schema Malchower Weg. *Tekening:*
Hans van der Heijden Architect (HvdHA)

2 Schema Potsdamer Platz.

Tekening: HvdHA

3 Schema Botersloot, Rotterdam.

Tekening: HvdHA

4 Malchower Weg. *Foto:* Ivan Nemeč

5 Potsdamer Platz. *Foto:* Susanne Wegner

6 Botersloot. *Foto:* Susanne Wegner

WORK BY KOLLHOFF ARCHITEKTEN IN
BERLIN AND ROTTERDAM

1 Diagram Malchower Weg. *Drawing:*

Hans van der Heijden Architect (HvdHA)

2 Diagram Potsdamer Platz.

Drawing: HvdHA

3 Diagram Botersloot, Rotterdam.

Drawing: HvdHA

4 Malchower Weg. *Image:* Ivan Nemeč

5 Potsdamer Platz. *Image:* Susanne Wegner

6 Botersloot. *Image:* Susanne Wegner

4

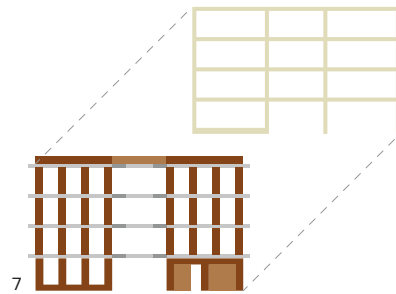

5

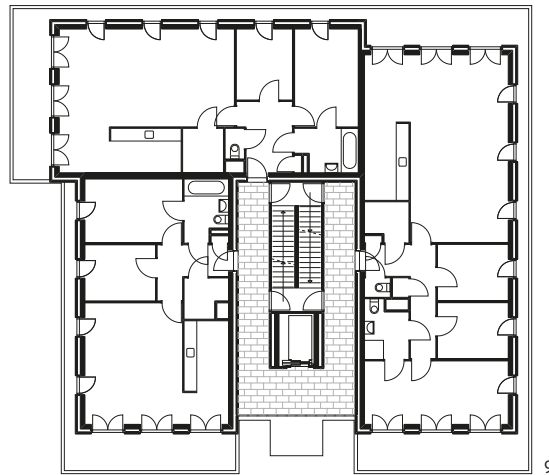
6

Wendbaarheid in het duurzaamheidstijdperk
Versatility in the age of sustainability

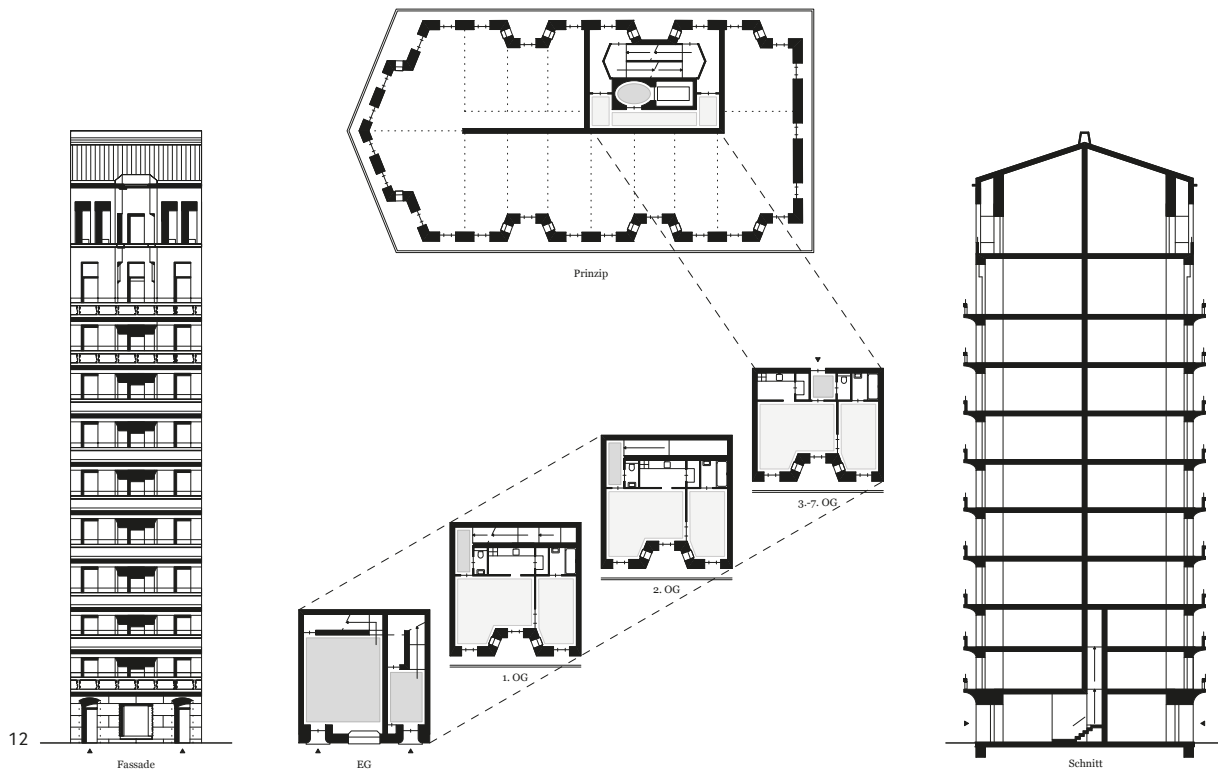
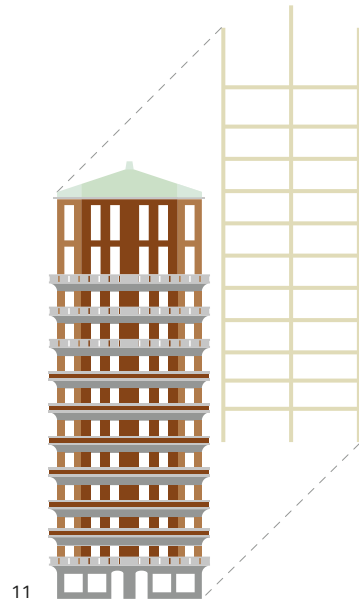

STADSVILLA'S PUTTERSHOEK
 7 Schema. *Tekening: Hans van der Heijden Architect (HvdHA)*
 8 Entree medisch centrum.
Foto: Stefan Müller
 9 Plattegrond. *Tekening: HvdHA*
 10 Overzicht. *Foto: Stefan Müller*

URBAN VILLAS PUTTERSHOEK
 7 Diagram. *Drawing: HvdHA*
 8 Entrance medical centre.
Image: Stefan Müller
 9 Typical plan. *Drawing: HvdHA*
 10 Overview. *Image: Stefan Müller*

Wendbaarheid in het duurzaamheidstijdperk
Versatility in the age of sustainability

WERKBUNDSTADT BERLIN
11 Schema. *Tekening: Hans van der Heijden (HvdHA)*
12 Typologie. *Tekening: HvdHA*
13 Gevel Am Spreebord.
Rendering: HvdHA

WERKBUNDSTADT BERLIN
11 Diagram. *Drawing: HvdHA*
12 Typology. *Drawing: HvdHA*
13 Façade Am Spreebord.
Rendering: HvdHA

POST PIRAEUS

Over de bouwplaats en de stad

About the building site and the city

Eenmalige speciale uitgave van de Architect, op initiatief en met bijdragen van elf architecten.

One-time special edition of de Architect, initiated by and with contributions of eleven architects.

Deelnemende architecten

Participating architects

Alexander Pols

Job Floris

Jacq. de Brouwer

Floris Cornelissen

Endry van Velzen & Mark de Bokx

Jo Jansen

Jeroen Geurst

Jan Peter Wingender

Hans van der Heijden

Gus Tielens

